

Sprawozdanie

Obliczenia naukowe - lista 2

Kamil Król

244949

Zadanie 1

Celem tego zadania było powtórzenie zadania 5 z listy 1, ale ze zmianą danych i zobaczenie jak te zmiany wpłynęły na wynik. Modyfikacja danych polegała na usunięciu ostatniej 9 z x_4 i ostatniej 7 z x_5 .

Dane początkowe:

$x_1 = [2.718281828, -3.141592654, 1.414213562, 0.5772156649, 0.3010299957]$

$y_1 = [1486.2497, 878366.9879, -22.37492, 4773714.647, 0.000185049]$.

Dane po modyfikacji:

$x_2 = [2.718281828, -3.141592654, 1.414213562, 0.577215664, 0.301029995]$

$y_2 = [1486.2497, 878366.9879, -22.37492, 4773714.647, 0.000185049]$.

Poniżej wyniki dla obu zestawów.

Dla Float64 dla danych x_1 i y_1

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	1.0251881368296672e-10	1.1258452438296672e-10	11.184955313981627
Backward	-1.5643308870494366e-10	1.4636737800494365e-10	14.541186645165915
Descending	0.0	1.00657107e-11	1.0
Ascending	0.0	1.00657107e-11	1.0

Dla Float64 dla danych x_2 i y_2

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	-0.004296342739891585	0.004296342729825875	4.2682954615672344e8
Backward	-0.004296342998713953	0.004296342988648243	4.2682957186999655e8
Descending	-0.004296342842280865	0.004296342832215154	4.268295563288099e8
Ascending	-0.004296342842280865	0.004296342832215154	4.268295563288099e8

Dla Float32 dla danych x_1 i y_1

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	-0.4999443	0.49994429944939167	4.9668057661282845e10
Backward	-0.4543457	0.4543457031149343	4.51379655800096e10
Descending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10
Ascending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10

Dla Float32 dla danych x_2 i y_2

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	-0.4999443	0.49994429944939167	4.9668057661282845e10
Backward	-0.4543457	0.4543457031149343	4.51379655800096e10
Descending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10
Ascending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10

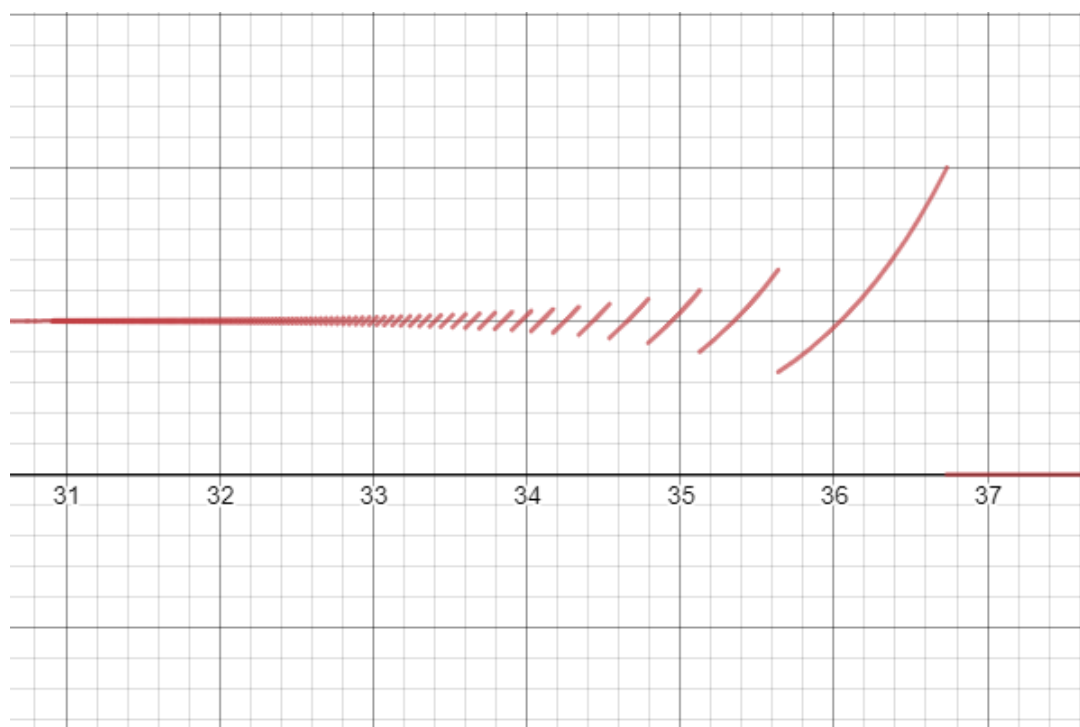
Pierwszą obserwacją jest fakt, że wyniki dla typu Float32 są takie same dla obu zestawów testowych. Drugą obserwacją jest to, że dla typu Float64 niewielkie zmiany w danych wejściowych spowodowały duże różnice w wynikach. Wnioskiem z zadania jest to, że obliczanie iloczynu skalarnego jest zadaniem źle uwarunkowanym.

Zadanie 2

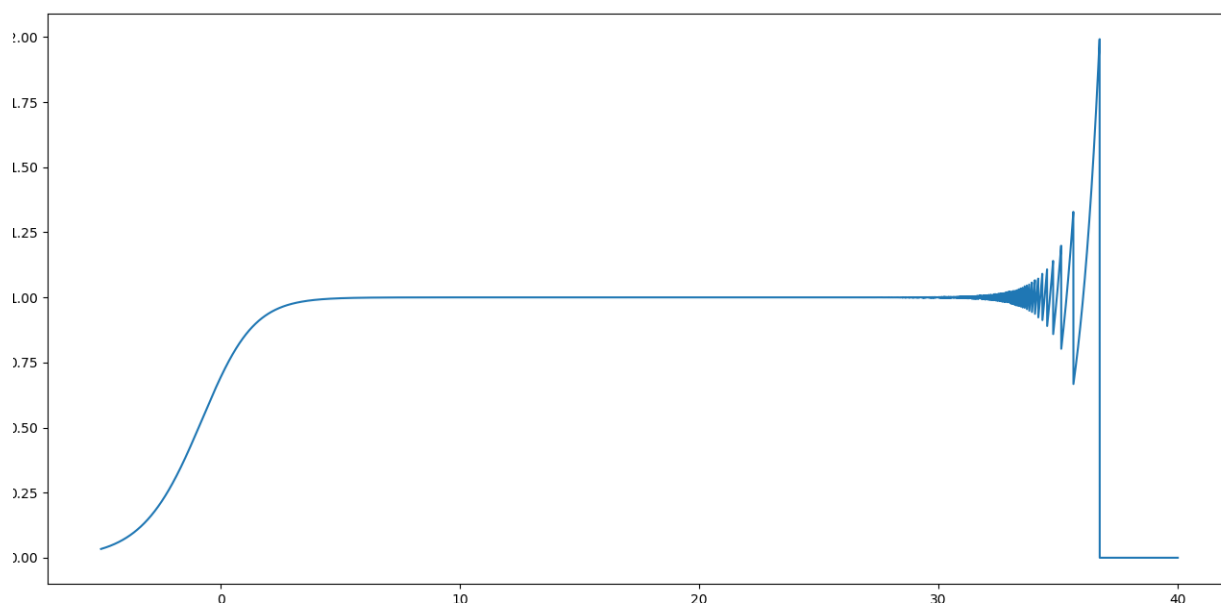
Celem zadania było narysowanie wykresu funkcji $f(x) = e^x \cdot \ln(1 + e^{-x})$ w dwóch dowolnych programach do wizualizacji. Ponadto należało obliczyć granicę funkcji $\lim_{x \rightarrow \infty} f(x)$ i porównać wynik z otrzymanymi wykresami. Zacząłem od obliczenia granicy: $\lim_{x \rightarrow \infty} f(x)$.

$$\begin{aligned} \lim_{x \rightarrow \infty} f(x) &= \lim_{x \rightarrow \infty} e^x \ln(1 + e^{-x}) = \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{\ln(1 + e^{-x})}{e^{-x}} = \left[\frac{0}{0} \right] \stackrel{H}{=} \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{(\ln(1 + e^{-x}))'}{(e^{-x})'} = \\ &= \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{\frac{1}{1+e^{-x}} \cdot -e^{-x}}{-e^{-x}} = \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{1}{1 + e^{-x}} = 1. \end{aligned}$$

Poniżej wykresy z dwóch programów do wizualizacji.

Rysunek 1: Wykres funkcji $f(x)$ narysowany w programie desmos

Rysunek 2: Wykres funkcji $f(x)$ narysowany w programie pyplot

Na wykresach można zaobserwować że dla x pomiędzy 30, a 40 funkcja zaczyna się zachowywać w nieoczekiwany sposób. Widać też, że dla dwóch programów zachowanie jest różne. Ponadto żaden z wykresów nie pokazuje właściwego przebiegu funkcji, ponieważ jej granicą przy x zmierzającym do nieskończoności jest 1, a nie jak sugerują wykresy wartość 0. Ostatnią rzeczą do zrobienia w tym zadaniu jest wyjaśnienie tego zjawiska. W tym celu przyjrzyjmy się dokładniej funkcji $f(x) = e^x \cdot \ln(1 + e^{-x})$. Ze wzoru widać, że im większy argument x weźmiemy tym mamy do czynienia z mnożeniem coraz większej liczby z coraz mniejszą. Inna rzecz to *to co dzieje się pod logarytmem*. Jest tam dodawanie liczby 1 do bardzo małej liczby (w przypadku odpowiednio dużego x). Jeżeli czynnik e^{-x} jest odpowiednio mały to następuje zjawisko pochłonięcia tej wartości i otrzymujemy wartość 1.0. Zauważmy, że $e^{-37} < 2^{-53} < \text{eps}()$ oraz $\ln(1) = 0$. Daje to w rezultacie mnożenie $e^{-x} \cdot \ln(1) = e^{-x} \cdot 0 = 0$, a następnie błędny wykres. Wnioskiem z zadania jest to, że bardzo małe zmiany w danych spowodowały duże różnice w wyniku. Zatem jest to przykład zadania, które jest źle uwarunkowane.

Zadanie 3

Celem zadania jest wykonanie eksperymentów opisanych w treści zadania dotyczących rozwiązywania równania $\mathbf{Ax} = \mathbf{b}$. Gdzie $\mathbf{A} \in \mathbb{R}^{n \times n}$, $\mathbf{b} \in \mathbb{R}^n$. Macierz \mathbf{A} zadana jest jako:

- a) macierz Hilberta \mathbf{H}_n stopnia n ,
- b) macierz losowa \mathbf{R}_n^c stopnia n o danym wskaźniku uwarunkowania c .

Wektor \mathbf{b} dany jest jako $\mathbf{b} = \mathbf{Ax}$, gdzie $\mathbf{x} = (1, \dots, 1)^T$. Dzięki temu znamy dokładne rozwiązanie dla \mathbf{A} i \mathbf{b} . Układ równań $\mathbf{Ax} = \mathbf{b}$ należało rozwiązać za pomocą dwóch algorytmów:

- a) metodą eliminacji Gaussa: $\mathbf{x} = \mathbf{A} \backslash \mathbf{b}$,
- b) metodą macierzy odwrotnej: $\mathbf{x} = \mathbf{A}^{-1}\mathbf{b}$.

Poniżej znajdują się wyniki eksperymentów.

Wyniki dla macierzy Hilberta				
rozmiar	rank	cond	błąd względny dla gaussa	błąd względny dla odwrotności
2 x 2	2	19.28147006790397	5.661048867003676e-16	1.4043333874306803e-15
3 x 3	3	524.0567775860644	8.022593772267726e-15	0.0
4 x 4	4	15513.73873892924	4.137409622430382e-14	0.0
5 x 5	5	476607.25024259434	1.6828426299227195e-12	3.3544360584359632e-12
6 x 6	6	1.4951058642254665e7	2.618913302311624e-10	2.0163759404347654e-10
7 x 7	7	4.75367356583129e8	1.2606867224171548e-8	4.713280397232037e-9
8 x 8	8	1.5257575538060041e10	6.124089555723088e-8	3.07748390309622e-7
9 x 9	9	4.931537564468762e11	3.8751634185032475e-6	4.541268303176643e-6
10 x 10	10	1.6024416992541715e13	8.67039023709691e-5	0.0002501493411824886
11 x 11	10	5.222677939280335e14	0.00015827808158590435	0.007618304284315809
12 x 12	11	1.7514731907091464e16	0.13396208372085344	0.258994120804705
13 x 13	11	3.344143497338461e18	0.11039701117868264	5.331275639426837
14 x 14	11	6.200786263161444e17	1.4554087127659643	8.71499275104814
15 x 15	12	3.674392953467974e17	4.696668350857427	7.344641453111494

Wyniki dla macierzy losowej				
rozmiar	rank	cond	błąd względny dla gaussa	błąd względny dla odwrotności
5 x 5	5	1.0	2.2752801345137457e-16	1.1102230246251565e-16
5 x 5	5	10.0	3.8459253727671276e-16	2.482534153247273e-16
5 x 5	5	1000.0	9.239830705567284e-15	8.255760547102576e-15
5 x 5	5	1.0e7	2.677573588098912e-10	1.4018261081995785e-10
5 x 5	5	1.0e12	1.1188918281429124e-5	1.5777474445400015e-5
5 x 5	4	1.0e16	0.5599366084107262	0.570943572080464
10 x 10	10	1.0	3.6821932062951477e-16	2.1925147983971603e-16
10 x 10	10	10.0	2.6272671962866383e-16	3.6316343785083587e-16
10 x 10	10	1000.0	3.155065537791195e-15	4.089480552672362e-15
10 x 10	10	1.0e7	1.1578006231204614e-10	1.1234229352336132e-10
10 x 10	10	1.0e12	3.319411920794968e-6	6.607249479556569e-6
10 x 10	9	1.0e16	0.09597742941854902	0.08790571295190734
20 x 20	20	1.0	5.7635440208947e-16	3.9720546451956367e-16
20 x 20	20	10.0	4.256659361141682e-16	4.902612130890297e-16
20 x 20	20	1000.0	4.556042017608055e-15	7.992372100964234e-15
20 x 20	20	1.0e7	1.197252918540844e-10	3.1220980667373144e-11
20 x 20	20	1.0e12	4.354484314307619e-5	4.162108310059814e-5
20 x 20	19	1.0e16	0.0675922370477866	0.09120905545435168

Patrząc na tabelę pierwszą - wyniki dla macierzy Hilberta, można zauważyć zależność błędu względnego od wskaźnika uwarunkowania. Im większy jest wskaźnik uwarunkowania tym większy jest błąd. Macierz Hilberta jest przykładem macierzy, która jest bardzo źle uwarunkowana. Widać też, że metoda eliminacji Gaussa okazała się w tym przypadku dokładniejsza dla $n > 7$.

Patrząc na tabelę drugą - wyniki dla macierzy losowej, można zauważyć taką samą zależność jak w eksperymencie pierwszym. Wartości błędów względnych są tym większe im większe są wskaźniki uwarunkowania. Warto też zauważyć fakt, że dla dużej macierzy 20x20 o małym wskaźniku uwarunkowania np. $c = 1$, błąd względny jest znacznie mniejszy niż dla macierzy 5x5, która jest mniejsza, ale ma wskaźnik uwarunkowania równy 10^{16} . Widać zatem, że wielkość macierzy nie jest tu czynnikiem decydującym. Najważniejszy jest wskaźnik uwarunkowania. Wnioskiem z zadania jest to, że wskaźnik uwarunkowania ma decydujący wpływ na dokładność obliczeń oraz to, że w przypadku obliczeń na macierzy źle uwarunkowanej należy się liczyć z dużymi błędami.

Zadanie 4

xd

Zadanie 5

Zadanie to polegało na eksperymentalnym obliczeniu iloczynu skalarnego dwóch wektorów x i y .

$x = [2.718281828, -3.141592654, 1.414213562, 0.5772156649, 0.3010299957]$

$y = [1486.2497, 878366.9879, -22.37492, 4773714.647, 0.000185049]$.

W treści zadania są podane 4 algorytmy:

a (forward), b (backward), c (descending), d (ascending), które zaimplementowałem. Algorytmy są opisane w treści zadania, więc nie będę ich tu opisywać. Kolejnym krokiem w zadaniu było porównanie otrzymanych wartości z wartością prawdziwą, zrealizowałem to licząc błąd bezwzględny i względny. Przypomnijmy - wartość dokładna (z dokładnością do 15 cyfr, według treści zadania) wynosi $-1.00657107000000 \cdot 10^{-11}$. Wyniki mojego programu znajdują się w tabeli poniżej:

Dla Float64

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	1.0251881368296672e-10	1.1258452438296672e-10	11.184955313981627
Backward	-1.5643308870494366e-10	1.4636737800494365e-10	14.541186645165915
Descending	0.0	1.00657107e-11	1.0
Ascending	0.0	1.00657107e-11	1.0

Dla Float32

algorytm	obliczona wartość	błąd bezwzględny	błąd względny
Forward	-0.4999443	0.49994429944939167	4.9668057661282845e10
Backward	-0.4543457	0.4543457031149343	4.51379655800096e10
Descending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10
Ascending	-0.5	0.499999999899343	4.967359135306107e10

Patrząc na wyniki nasuwa się kilka ważnych wniosków. Wartości obliczone przez program nie są równe wartości dokładnej bez względu na użyty algorytm. Ponadto różnice w wartościach obliczonych przez poszczególne algorytmy okazały się kompletnie nieintuicyjne. Algorytm c (descending), który wydaje się *najgorszy* okazał się widocznie lepszy od algorytmu a i b (dla Float64) i na dodatek dał taki sam wynik jak algorytm d (ascending) (dla Float64 i Float32), który wydaje się *najlepszy*. Przy czym przez *najlepszy/najgorszy* rozumiem taki który oblicza wartość odpowiednio najdokładniej/najmniej dokładnie. Inną rzeczą wartą zauważenia jest też fakt, że różnice w błędach dla dwóch testowanych typów okazały się bardzo duże - błędy dla Float64 były znacznie mniejsze niż te dla Float32. Kolejnym wnioskiem jest to, że licząc iloczyn skalarny dla Float64 otrzymaliśmy w 2 przypadkach wartość 0.0, co nieuważnemu użytkownikowi dałoby podstawy żeby twierdzić, że wektory x i y są prostopadłe, kiedy w rzeczywistości tak nie jest.

Zadanie 6

Celem zadania było policzenie i porównanie wartości dwóch matematycznie równych funkcji (f i g) dla argumentów: $8^{-1}, 8^{-2}, 8^{-3}, \dots$ i określenie które z otrzymanych wyników są wiarygodne.

$$f(x) = \sqrt{x^2 + 1} - 1$$

$$g(x) = \frac{x^2}{\sqrt{x^2 + 1} + 1}$$

W tabeli poniżej znajdują się wyniki mojego programu.

x	f(x)	g(x)	f = g
8^{-1}	0.0077822185373186414	0.0077822185373187065	false
8^{-2}	0.00012206286282867573	0.00012206286282875901	false
8^{-3}	1.9073468138230965e-6	1.907346813826566e-6	false
8^{-4}	2.9802321943606103e-8	2.9802321943606116e-8	false
8^{-5}	4.656612873077393e-10	4.6566128719931904e-10	false
8^{-6}	7.275957614183426e-12	7.275957614156956e-12	false
8^{-7}	1.1368683772161603e-13	1.1368683772160957e-13	false
8^{-8}	1.7763568394002505e-15	1.7763568394002489e-15	false
8^{-9}	0.0	2.7755575615628914e-17	false
8^{-10}	0.0	4.336808689942018e-19	false
8^{-11}	0.0	6.776263578034403e-21	false
8^{-12}	0.0	1.0587911840678754e-22	false
8^{-13}	0.0	1.6543612251060553e-24	false
8^{-14}	0.0	2.5849394142282115e-26	false
8^{-15}	0.0	4.0389678347315804e-28	false
8^{-16}	0.0	6.310887241768095e-30	false
8^{-17}	0.0	9.860761315262648e-32	false
8^{-18}	0.0	1.5407439555097887e-33	false
8^{-19}	0.0	2.407412430484045e-35	false
\vdots			
8^{-23}	0.0	1.4349296274686127e-42	false
8^{-24}	0.0	2.2420775429197073e-44	false
8^{-25}	0.0	3.503246160812043e-46	false
8^{-26}	0.0	5.473822126268817e-48	false
8^{-27}	0.0	8.552847072295026e-50	false
8^{-28}	0.0	1.3363823550460978e-51	false
8^{-29}	0.0	2.088097429759528e-53	false
8^{-30}	0.0	3.2626522339992623e-55	false

Widać, że dla żadnego z badanych argumentów funkcje nie są równe. Widać również, że począwszy od 8^{-9} funkcja f daje wartość równą 0.0 podczas kiedy funkcja g nie. Zastanówmy się skąd mogła się wziąć ta wartość 0.0. Rozważmy sytuację kiedy liczba $x \ll 1.0$. W takim przypadku może wystąpić zjawisko tzw. pochłonięcia. Przy wykonywaniu dodawania cechy liczb są wyrównywane i w przypadku znacznej różnicy w wartościach liczb, cyfry liczby x^2 mogą zostać całkiem pochłonięte gdyż przy takiej samej cenie mantysy nie są w stanie uwzględnić cyfr znaczących dla obu liczb. W rezultacie pod pierwiastkiem pojawia się wartość 1.0. Stąd po wykonaniu dodawania otrzymujemy $\sqrt{1} - 1 = 0$.

Zobaczmy jak to wygląda dla $x = 8^{-9}$. Pierwsze co robimy to podnosimy x do kwadratu. Mamy: $(8^{-9})^2 = 8^{-18} = (2^3)^{-18} = 2^{3 \cdot (-18)} = 2^{-54} = x_0$. Nasza mantysa może przechować maksymalnie 52 cyfry. Reprezentacje liczb, które będziemy do siebie dodawać są dokładne. (Przez zapis 000...0 rozumiemy 52 zera) $1.0 = 2^0 \cdot 1.000...0$; $2^{-54} = 2^{-54} \cdot 1.000...0$. (W obu przypadkach mantysy wypełnione zerami). Teraz chcemy wyrównać cechy do większej z nich, zatem mantysę (wraz z niepisaną jedynką z przodu - 1.mantysa) liczby 2^{-54} przesuwamy o 54 miejsca. Teraz przystępujemy do dodawania (dodajemy w dwa razy większej precyzji) $x^2 + 1.0 = 1.\underbrace{000...001}_{54 \text{ cyfry}}$. W rezultacie ostatnia jedynka uciekła poza 52. pozycję i

zostanie ucięta - otrzymujemy 1.000...0 - same zera po przecinku. Następnie liczymy z tego pierwiastek i odejmujemy od tego 1.0: $\sqrt{1.0} - 1.0 = 1.0 - 1.0 = 0.0$. Stąd właśnie wzięło się nasze zero w wyniku.

Rodzi się pytanie, dlaczego funkcja g nie zachowała się tak jak f . Widać, że w mianowniku wystąpi podobny problem - cały pierwiastek w pewnym momencie będzie równy 1.0, a co za tym idzie wartość całego mianownika przyjmie wartość 2.0. (Warto nadmienić, że dzielenie przez 2 jest wykonywane dokładnie). Jednak pozostanie tu licznik, który nadal będzie wpływał na wynik funkcji. Zwróćmy uwagę na to, że w momencie w którym pochłonęliśmy x obliczając wartość $f(x)$ straciliśmy całkiem informację o argumentie - jego wartość straciła znaczenie i nie mogła już wpłynąć na wartość funkcji. Inaczej jest z funkcją g , w momencie pochłonięcia x -a w mianowniku, x nie stracił możliwości wpływania na wartość funkcji. Podsumowując, funkcja g jest odporniejsza na zjawisko pochłaniania niż funkcja f . Stąd wartości funkcji g są bardziej wiarygodne.

Zadanie 7

Ostatnie zadanie polegało na obliczeniu przybliżonej wartości funkcji $f(x) = \sin(x) + \cos(3x)$ w punkcie $x_0 = 1$ korzystając ze wzoru:

$$f'(x) \approx \tilde{f}'(x) = \frac{f(x_0 + h) - f(x_0)}{h}$$

Ponadto dla $h = 2^{-n}$ ($n = 0, 1, 2, 3, 4, \dots, 54$) trzeba było obliczyć błędy $|f'(x) - \tilde{f}'(x)|$. Dokładną wartość pochodnej funkcji możemy obliczyć z matematycznego wzoru: $f'(x) = \cos(x) - 3\sin(3x)$. Wyniki działania mojego programu znajdują się w tabeli poniżej.

n	$\tilde{f}'(1)$	$ f'(x) - \tilde{f}'(x) $	h+1
0	2.0179892252685967	1.9010469435800585	2.0
1	1.8704413979316472	1.753499116243109	1.5
2	1.1077870952342974	0.9908448135457593	1.25
3	0.6232412792975817	0.5062989976090435	1.125
4	0.3704000662035192	0.253457784514981	1.0625
5	0.24344307439754687	0.1265007927090087	1.03125
6	0.18009756330732785	0.0631552816187897	1.015625
...			
26	0.11694233864545822	5.6956920069239914e-8	1.0000000149011612
27	0.11694231629371643	3.460517827846843e-8	1.0000000074505806
28	0.11694228649139404	4.802855890773117e-9	1.0000000037252903
29	0.11694222688674927	5.480178888461751e-8	1.0000000018626451
30	0.11694216728210449	1.1440643366000813e-7	1.0000000009313226
31	0.11694216728210449	1.1440643366000813e-7	1.0000000004656613
32	0.11694192886352539	3.5282501276157063e-7	1.0000000002328306
33	0.11694145202636719	8.296621709646956e-7	1.0000000001164153
34	0.11694145202636719	8.296621709646956e-7	1.0000000000582077
35	0.11693954467773438	2.7370108037771956e-6	1.0000000000291038
36	0.116943359375	1.0776864618478044e-6	1.000000000014552
...			
44	0.1171875	0.0002452183114618478	1.0000000000000568
45	0.11328125	0.003661031688538152	1.0000000000000284
46	0.109375	0.007567281688538152	1.0000000000000142
47	0.109375	0.007567281688538152	1.000000000000007
48	0.09375	0.023192281688538152	1.0000000000000036
49	0.125	0.008057718311461848	1.0000000000000018
50	0.0	0.11694228168853815	1.0000000000000009
51	0.0	0.11694228168853815	1.0000000000000004
52	-0.5	0.6169422816885382	1.0000000000000002
53	0.0	0.11694228168853815	1.0
54	0.0	0.11694228168853815	1.0

Widać, że dla $n = 53$ i 54 wartość $\tilde{f}'(1)$ wyniosła 0 (dla dalszych wartości też tak jest), a wartość $h + 1 = 1$. Patrząc na definicję *macheps* z zadania 1. możemy stwierdzić, że liczba h wraz ze wzrostem liczby n zbliżała się do *macheps*. (Zwróćmy uwagę, że dla $n = 52$, h wyniosło $2^{-52} = \text{macheps}$ i na to, że wartość $x_0 = 1$ jest tu kluczowa). Skutkowało to, że od wartości $n = 53$ wyrażenie $f(1 + h) - f(1)$ przybierało postać $f(1) - f(1) = 0$. Dla $h \leq 2^{-53}$, h zostaje pochłonięte podczas dodawania w liczniku i przez to później licznik przyjmuje wartość 0. Wyjaśnia to dlaczego wartości $h+1$ od pewnego momentu są równe dokładnie 1.

Kiedy przyjrzymy się dokładniej wartościom błędów bezwzględnych widzimy, że dokładność przybliżenia zaczęła się pogarszać dużo wcześniej niż przy 2^{-53} . Wartość dla funkcji 2^{-28} wydaje się najdokładniejsza, gdyż błąd bezwzględny jest wtedy najmniejszy. Dalsze wartości mają już większy błąd. Uzasadnieniem dlaczego się tak dzieje jest zjawisko utraty cyfr znaczących.

Zwróćmy uwagę, że kiedy komputer oblicza przybliżoną wartość pochodnej w punkcie $x_0 = 1$ według

wzoru podanego powyżej, liczby w liczniku tj. $f(x_0 + h)$ i $f(x_0)$ mają wartości bardzo bliskie sobie. Kiedy następuje ich odejmowanie następuje zjawisko utraty cyfr znaczących. Wyjaśnia to dlaczego malejące h przestaje od pewnego momentu zwiększać dokładność przybliżenia wartości pochodnej. Wynika z tego, że należy unikać odejmowania liczb bliskich sobie, ponieważ narażamy się na wyżej opisane zjawisko.